

**Юридична аргументація.
Логічні дослідження.
Монографія**

Матеріал в даній монографії є результатом праці викладацького складу кафедри логіки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Матеріал, поданий у даному виданні, є результатом багаторічної праці професорсько-викладацького складу кафедри логіки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. У другого виданні до колективу авторів приєдналися проф. О.В. Тягло (Харківський національний університет внутрішніх справ) та канд. юрид. наук Г.В. Коваленко. Логічна тематика, що міститься в окремих підрозділах, присвячена різним аспектам дослуджуваного предмета. Серед них є традиційно теоретичні питання щодо з'ясування специфіки предмета його історії, окреслення загальнологічних параметрів правильного мислення, положень логічної теорії доведення тощо.

Монографія містить теоретичні питання щодо з'ясування специфіки предмета, історії, загальнологічних параметрів правильного мислення, тощо.

У монографії "Юридична аргументація" пропонується інший особливий підхід до понять логіки юридичної аргументації. Його позначають як функціональний підхід, який був навязаний необхідністю прагматизації логіко-теоретичного матеріалу, при якому читачеві пропонується структурний тип аналізу юридичної аргументації.

Особливість теоретичного мислення полягає у великому значенні для аргументації у правових науках, а практичне мислення вживається у сфері правозастосування.

У монографії юридична аргументація визначається як міждисциплінарний логіко-юридичний науковий предмет. Досліджуються питання становлення та історичного розвитку теорії юридичної аргументації, особливості мови права, аналітична й діалогічна моделі аргументації, визначається відмінність між науково-теоретичним та практичним типами аргументації, доведенням і доказуванням, розглядаються види аргументації та способи обґрунтування, методи логічного аналізу юридичної аргументації, логічні характеристики аргументації в судовому спорі, види логічних помилок та способи їх уникнення при юридичній аргументації тощо.

Для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів, аспірантів, учених і всіх, хто цікавиться питаннями юридичної аргументації.

**ЮРИДИЧНА
АРГУМЕНТАЦІЯ
ЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Монографія

За загальною редакцією *О. М. Юркевич*

2-ге видання, перероблене та доповнене

Харків
«Право»
2015

УДК 340.12
ББК 87.66
Ю70

*Рекомендовано до друку вченою радою Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (протокол № 2 від 24 жовтня 2014 р.)*

Рецензенти:

С. І. Максимов – доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України;
І. В. Карпенко – доктор філософських наук, професор

Колектив авторів:

О. М. Юркевич, д-р філос. наук, проф. (передмова; розділ 1 (вступ); підрозділи: 1.1; 1.4.1; 1.4.2; розділ 2 (вступ); підрозділи: 2.1; 2.1.1; 2.2; 2.2.1; 2.2.2; 2.2.3; 2.2.4; 2.2.6 (разом із Ж. О. Павленко та Г. В. Коваленко); 2.3.2; 2.3.4; розділ 3 (вступ)); *С. В. Куцепал*, д-р філос. наук, проф. (підрозділ 3.1); *В. Д. Титов*, д-р філос. наук, проф. (підрозділи: 1.2.1 (разом із Д. О. Войтенком); 1.2.2 (разом з Д. О. Войтенком); 1.2.3; 1.4.3; 2.3.1; 3.3.1; 3.3.2; 3.3.3; 3.3.4); *О. В. Тягло*, д-р філос. наук, проф. (підрозділи: 2.3.5; 3.3.5); *С. Е. Зархіна*, канд. юрид. наук, доц. (підрозділи: 1.3; 3.4.1); *О. П. Невельська-Гордєєва*, канд. філос. наук, доц. (підрозділи: 2.2.5; 3.5); *Ж. О. Павленко*, канд. юрид. наук, доц. (підрозділи: 2.2.6 (разом з О. М. Юркевич та Г. В. Коваленко); 2.4; 3.2); *Д. О. Войтенко*, канд. юрид. наук, асист. (підрозділи: 1.2.1 (разом із В. Д. Титовим); 1.2.2 (разом із В. Д. Титовим); 2.1.2; 2.1.3; 2.1.4; 2.2.7); *С. С. Шестопал*, канд. юрид. наук, асист. (підрозділ 2.3.3); *Г. В. Коваленко*, канд. юрид. наук (підрозділ 2.2.6 разом із О. М. Юркевич та Ж. О. Павленко)

Юридична аргументація. Логічні дослідження : монографія /
Ю70 О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін. ; за заг. ред. О. М. Юркевич. – 2-ге вид., переробл. та допов. – Х. : Право, 2015. – 336 с.

ISBN 978-966-458-753-9

У монографії юридична аргументація визначається як міждисциплінарний логіко-юридичний науковий предмет. Досліджуються питання становлення та історичного розвитку теорії юридичної аргументації, особливості мови права, аналітична й діалогічна моделі аргументації, визначається відмінність між науково-теоретичним та практичним типами аргументації, доведенням і доказуванням, розглядаються види аргументації та способи обґрунтування, методи логічного аналізу юридичної аргументації, логічні характеристики аргументації в судовому спорі, види логічних помилок та способи їх уникнення при юридичній аргументації тощо.

Для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів, аспірантів, учених і всіх, хто цікавиться питаннями юридичної аргументації.

УДК 340.12
ББК 87.66

© Юркевич О. М., Титов В. Д.,
Куцепал С. В. та ін., 2012
© Юркевич О. М., Титов В. Д.,
Куцепал С. В. та ін., пере-
робл. та допов., 2015
© Видавництво «Право», 2015

ISBN 978-966-458-753-9

Зміст

Передмова	7
------------------------	---

Розділ 1

ВСТУП ДО ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	9
-------------------------------------	---

1.1. Предмет і значення теорії юридичної аргументації	9
1.2. Історичний розвиток теорій юридичної аргументації.....	20
1.2.1. Виникнення і розвиток теорії аргументації в античній Греції і Римі	20
1.2.2. Розвиток теорії аргументації в Середньовіччі та в епоху Нового часу	30
1.2.3. Сучасні теорії аргументації.....	39
1.3. Мова права як підгрунття юридичної аргументації.....	46
1.3.1. Загальна характеристика мови права	46
1.3.2. Мова права як семіотична система.....	52
1.3.3. Юрислінгвістичний аналіз мови закону як підгрунття юридичної аргументації	56
1.4. Функції логічних форм у юридичній аргументації	60
1.4.1. Визначення логічної форми	60
1.4.2. Види логічних форм, їх функції.....	63
1.4.3. Специфіка визначень у юриспруденції	69

Розділ 2

АНАЛІТИЧНА ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ	81
---	----

2.1. Науково-теоретична аргументація в правознавстві	81
2.1.1. Науково-теоретична аргументація: логіко-гносеологічні принципи, види	82

2.1.2. Логічна теорія доведення	86
2.1.3. Правила доведення.....	89
2.1.4. Теоретико-правове обґрунтування.....	91
2.2. Практична логіка юридичної аргументації	95
2.2.1. Особливості практичного мислення юриста	96
2.2.2. Мереологія практичного мислення.	
Мереологічна множина.....	100
2.2.3. Мереологія понять	103
2.2.4. Практична логіка висловлювань.	
Основи герменевтичної індуктивної логіки	111
2.2.5. Абдукція як умовивід прояснення.....	121
2.2.6. Аналогія права та аналогія закону:	
аргументоване тлумачення	127
2.2.7. Доказування в юридичній практиці.....	146
2.3. Види аргументів. Логічний аналіз правових	
аргументів	150
2.3.1. Класифікація аргументів. Власне правові аргументи.....	150
2.3.2. Логіко-структурний аналіз аргументації.....	162
2.3.3. Таблиця аргументації. Аргументативні карти.....	168
2.3.4. Дерево аргументації.....	175
2.3.5. Кількісна оцінка сили аргументу.....	179
2.4. Аналіз та оцінка даних юридичної аргументації	189
2.4.1. Докази як основний вид даних юридичної	
аргументації.....	189
2.4.2. Оцінка прийнятності доказів у юридичній	
аргументації.....	203
2.4.3. Ціннісні орієнтації та місце права в ієрархії цінностей	
суспільства.....	205
2.4.4. Роль довіри в процесі переконання.	
Експертна оцінка в юридичній аргументації.....	210

Розділ 3

ДІАЛЕКТИЧНА ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ	219
3.1. Аргументація, критика і діалог.....	219
3.2. Точка зору в юридичному дискурсі.....	229
3.2.1. Юридична аргументація і раціональна дискусія.....	229
3.2.2. Особливості юридичного дискурсу.....	236
3.2.3. Дискурсивність права.....	244
3.2.4. Поняття «точка зору» в раціональній юридичній дискусії.....	246
3.2.5. Поняття «точка зору» в різних концепціях аргументації.....	248
3.3. Логічна теорія питань та відповідей.....	261
3.3.1. Загальна характеристика питань.....	261
3.3.1.1. Визначення питання.....	261
3.3.1.2. Структура питань.....	262
3.3.1.3. Види питань.....	264
3.3.1.4. Правила щодо питань та помилки, пов'язані з порушенням цих правил.....	266
3.3.2. Систематичний огляд змістовного поля питань.....	268
3.3.3. Відповіді та їх види.....	269
3.3.3.1. Загальна характеристика відповідей.....	269
3.3.3.2. Правила відповідей та типові помилки при їх порушенні.....	270
3.3.4. Питання та проблеми.....	271
3.3.5. Особливості інтеррогативної логіки у юридичному дискурсі.....	273
3.3.5.1. Логічні та юридичні вимоги до запитань.....	273
3.3.5.2. Реакція на запитання.....	275
3.3.5.3. Питання-пастки.....	276
3.3.5.4. Вимоги до коректних відповідей.....	278

3.4. Логіка спору. Судовий спір.....	280
3.4.1. Лексичні особливості засобів аргументації в судовій риториці.....	291
3.5. Софістичний спір. Парадокси.....	301
3.5.1. Поняття про софізми.....	301
3.5.2. Типи софістичних помилок.....	303
3.5.3. Історія й сучасні вирішення давньогрецьких софізмів.....	323
3.5.4. Види вивертів у спорах.....	329

==== Передмова

Матеріал, поданий у даному виданні, є результатом багаторічної праці професорсько-викладацького складу кафедри логіки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. У другому виданні до колективу авторів приєдналися проф. О. В. Тягло (Харківський національний університет внутрішніх справ) та канд. юрид. наук Г. В. Коваленко. Логічна тематика, що міститься в окремих підрозділах, присвячена різним аспектам досліджуваного предмета. Серед них є традиційно теоретичні питання щодо з'ясування специфіки предмета, його історії, окреслення загальнологічних параметрів правильного мислення, положень логічної теорії доведення тощо.

Крім загальновідомих положень логічної теорії, без яких неможливо обійтись при створенні будь-якої логіки, у монографічному дослідженні пропонується особливий підхід до логіки юридичної аргументації. Можна позначити його як *функціональний підхід*, який продиктований необхідністю юридичної прагматизації логіко-теоретичного матеріалу, при котрому пропонується *логіко-структурний тип аналізу* юридичної аргументації. У монографії встановлюється логічна специфіка теоретичного і практичного мислення як двох особливих аспектів діяльності інтелекту, які потребують різних інтелектуальних здібностей і здійснюються на різних логічних підставах. Специфіка теоретичного мислення має особливе значення для аргументації у правознавчих науках, а практичне мислення вживається перш за все у сфері правозастосування. Крім того, монографія містить розділи, присвячені аналітичній та діалектичній аргументації, що відповідають різним моделям аргументативної діяльності — монологічній (безвідносній) та діалогічній (релятивній, структурованій з урахуванням контекстуальних відношень).

До окремих авторських новацій необхідно віднести: дослідження предмета юридичної аргументації, історичного розвитку теорій юридичної аргументації, мови права, особливостей логіки практичного мислення юристів,

мереології понять, специфіки обґрунтування юридичного значення, аналізу й оцінки даних у юридичній аргументації, розрізнення доведення й доказування і т. ін. У другому виданні розміщені новітні дослідження з юрислінгвістичного аналізу мови закону як підґрунтя юридичної аргументації, абдукції як умовиводу прояснення, класифікації аргументів, зокрема, власне правових аргументів, обґрунтування логіко-структурного аналізу аргументації, табличного й діаграмного методів аналізу аргументації, побудови дерева аргументації, обчислення кількісної оцінки сили аргументу, точки зору в юридичному дискурсі тощо. Значно перероблені розділи, присвячені логіці питання та відповіді, а також софістичним аргументам.

ВСТУП ДО ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Дослідження теоретичних і практичних питань юридичної аргументації потребує перш за все визначення предмета та історії цієї теорії, її значення для юридичної практики, усвідомлення особливостей мови права, а також звернення до загальнологічної тематики і положень відомих логічних теорій, що постають як логічні підстави юридичної аргументації. На основі прояснення фундаментальних положень логіки необхідним уявляється з'ясування функціональних характеристик основних логічних форм для їх подальшого дослідження у прагматичному аспекті аргументації.

1.1. Предмет і значення теорії юридичної аргументації

Поняття юридичної аргументації набуває свого значення в процесі сучасних змін характеру юридичної діяльності. Зокрема, завдяки відходу від позитивістської моделі права, переоцінці відношення між законодавством та процесом правозастосування, кардинальним змінам ролі судді наприкінці ХІХ — початку ХХ ст., та ін. Воно використовується як у теоретичному, так і в практичному значенні. У теоретичному значенні поняття юридичної аргументації містить комплекс знань про структуру, види і процес аргументування як логічної процедури, для розуміння аргументації залучається комплекс логічного знання. У практичному значенні юридична аргументація виступає як одна з основних логічних складових юридичної техніки, що має за мету здійснення правозастосування за певними логіко-юридичними нормами. Сучасна теорія юридичної аргументації поєднує знання формально-логічних теорій загальнотеоретичного значення зі змістовними завданнями правознавчої теорії та юридичної практики.

Суттєвою відмінністю цієї неklasичної логічної теорії є дослідження раціональних моделей юридично значущого міркування з урахуванням контекстуальних залежностей співучасників та специфіки суб'єктивних факторів (об'єктивних та суб'єктивних контекстів). Традиційна і класична теорії логіки відрізняються від неklasичної теорії аргументації, перш за все, за *типом раціональності*. Ці теорії представляють два типи методологічної рефлексії, що спрямовані у різні предметні галузі. Традиційна та класична логічні теорії засновані на зворотній методологічній рефлексії, що направлена саме на думку у її формах. Така рефлексія, направлена на думку, дозволяє вирішувати гносеологічні проблеми думки як самостійного феномену. Вона ж відкриває правила самої логіки. Другий тип методологічної рефлексії направлений на слово, в якому виражена думка. Цей тип раціональності відкриває правила риторики та поетики, дає можливість вирішувати проблеми «критики мови». Логічна якість думки, вираженої у мовних формах, пізнається опосередковано, з урахуванням різноманітних контекстів, характерних для мовної репрезентації. При цьому оцінюється не стільки мова, скільки ступінь розумності людини, її «інтелектуальна кваліфікація» у професійному предметному полі. У руслі розвитку даної методології логіко-риторичного типу раціональності й формується теорія аргументації.

Розвиток теорії аргументації як самостійної логічної дисципліни супроводжується виникненням теоретичних питань, пов'язаних з уточненням даного предмета. Зокрема, ставиться питання про достатність традиційної логіки для виявлення глухих кутів та пасток у нетрадиційній аргументації [4]. З точки зору Я. Хінтіки, співвідношення логіки та аргументації потребує переоцінки традиційного погляду на природу логіки, згідно з яким істини формальної логіки — це тавтології, що не мають жодного інформаційного змісту. Тому деякі дослідники аргументації відходять від традиційної логіки та звертаються до риторики. Але перш за все слід звернутися до неklasичної логіки, розвиток якої привів до «виникнення різноманітних логічних числень, що зовсім не вплинуло на наші здібності розмірковувати та аргументувати. Якщо природа логіки змінилась, — пише В. Л. Васюков, — то чи не варто пошукати змін у природі аргументації, звернувшись до «неklasичної» аргументації, що ґрунтується на неklasичній логіці?» [4, с. 131].

Принципи неklasичної логіки виникли як відповідь на проблемні питання класичної логіки, що приводили до парадоксів. «Так, релевантна логіка виникла як реакція на парадокси матеріальної імплікації, інтуїціоністська логіка піддала сумніву закон виключеного третього та подвійного заперечення, багатозначна логіка (за версією Яна Лукасевича) була створена для подолання принципу логічного детермінізму та принципу бівалентності, паранесуперечлива логіка спростовувала універсальність закону протиріччя тощо» [4, с. 131–132].

Виникнення неklasичної логіки сприяло створенню нових областей логічного предмета, що сприяло розширенню предмета логіки, в тому числі, логічних числень. Для теорії аргументації це означає те, що стало можливим розмірковувати поєднуючи функції «звуження» та «розширення» аргументації. Наприклад, модальні та інтенціональні логіки, долаючи парадокси матеріальної імплікації, сприяли розширенню сфери аргументації, а релевантні, багатозначні та паранесуперечливі логіки, що перешкоджали появі довільних тверджень як наслідку суперечливості міркувань, сприяли звуженню сфери аргументації [4]. Таким чином, неklasична аргументація постає як доповнення до традиційної та класичної.

Зауважимо, що традиційно логічна модель теорії аргументації пов'язана з дослідженнями Аристотеля в області аналітики, класична аргументація переважно представлена системами аргументів символічної (математичної) логіки. Щодо неklasичної теорії аргументації, то типологія її предмета формується перш за все у зв'язку з новими сферами неklasичних логічних теорій. Так, наприклад, виходячи з різновидів неklasичної логіки розрізняють: інтуїціоністську аргументацію (яка вимагає конструктивних тверджень або заперечень і не підтримує доведення від противного), релятивну аргументацію (в якій відповідність предмета думки собі може зберігатись навіть за умови появи у міркуванні суперечності), модальна алетична аргументація (що дозволяє вважати істинні аргументи необхідними, приймати їх як закони), деонтична аргументація (що надає можливість переходити від істинних аргументів до обов'язкових та аргументів дозволу), а також епістемічна, темпоральна, багатозначна, паранесуперечлива аргументації [4]. Таке розмаїття типів аргументації пов'язане з більш прагматичною направленістю розвитку сучасної логічної науки.

Головним поняттям як у традиційній, класичній, так і некласичній парадигмах теорії аргументації є поняття аргументу та аргументації.

Аргументами в логіці називають судження, що формулюються для підтвердження або заперечення іншого судження. Тобто аргумент — це форма думки з певною функцією.

Логічна процедура, в процесі якої здійснюється підтвердження одного судження за допомогою іншого, називається *аргументацією*.

Юридична аргументація, з логічної точки зору, — це процес підбору аргументів та структурування відношень між ними відповідно логічним правилам істинності, що здійснюється у юридичному контексті.

Термін «юридична аргументація» тісно пов'язаний із термінами «правова аргументація», «нормативна аргументація», «доктринальна аргументація», «правознавча аргументація» та ін. Різні типи аргументації у правовому полі розрізняються за цільовим призначенням аргументів. Так, правова аргументація формується для використання при розробці теоретико-методологічних основ правової галузі знань, у політико-правовій сфері, при правовому вихованні і т. ін. Нормативна аргументація потрібна при нормотворчій діяльності, аналізі нормативних положень права. Доктринальна аргументація — при посиланнях на доктрину права в правознавчих дослідженнях, у правотворчій діяльності тощо. Правознавча аргументація використовується для теоретико-методологічних та теоретико-прикладних досліджень у правознавстві та інших міждисциплінарних галузях наук. Призначення юридичної аргументації обумовлюється її об'єктом.

Об'єктом юридичної аргументації в практичному сенсі є правдивість чи неправдивість юридично значущих суджень, справедливність чи несправедливність судових рішень, їх відповідність чинному законодавству, що вимірюється за логічними нормативами істинності.

Предметом теорії юридичної аргументації як дисципліни логічного циклу є логічні засоби переконання у мовленнєвих діях юридичного значення при досягненні цілей права.

Теорія юридичної аргументації — це *логіко-юридична наука*, що поєднує знання логічної форми та юридичного змісту. Синтезування знань логіки та правознавства і юридичної практики обумовлює *між-*

дисциплінарний характер предмета теорії юридичної аргументації. Предмет теорії юридичної аргументації потребує міждисциплінарних досліджень аргументаційного процесу. Зокрема, методологія цих досліджень поєднує методи логіки, гносеології, психології, лінгвістики, етики, правознавства, естетики тощо. При цьому *«логічний стрижень» цієї теорії є визначальним*. Гносеологічні методи допоможуть надати оцінку юридичних аргументів з точки зору їх пізнавальної якості, евристичної результативності. Методи психології потрібні для аналізу психологічного змісту аргументів та моделювання психологічного контексту в практиці юридичної аргументації. Лінгвістичні методи допоможуть визначити мовну структуру аргументів, відповідність мови права правилам загального мовознавства. Методи науки етики необхідні з точки зору оцінки витримування відповідності моралі і права в процесі юридичної аргументації. Правознавча методологія потрібна для того щоб правовий зміст та процесуальні норми аргументації були юридично коректними. Але логічний зміст форми думки, їх аргументаційна функція, норми їх структурування та моделювання відповідно логічної істинності, раціональний контроль за контекстами, тобто вся операціональна система розкривається тільки завдяки методам науки логіки.

За цільовим призначенням юридична аргументація може використовуватись як у теорії, так і на практиці. У теоретико-прикладних дослідженнях аргументи юридичного значення можуть зустрічатись як у правознавстві, так і в інших суспільствознавчих науках — соціальній філософії, соціології, політології, соціальній психології та ін. На практиці юридична аргументація може набувати різних значень. Так, вона має суто юридичне значення у правозастосуванні та загальнонолюдське соціально-правове значення поза практикою правозастосування, не виключаючи побутові спори. Виходячи з цього в загальнотеоретичному аспекті можна поділити юридичну аргументацію на *теоретичну* та *емпіричну*. Як теоретична, так і емпірична юридична аргументація засновані на юридичному досвіді у практиці правозастосування.

Оскільки теорія юридичної аргументації має комплексний міждисциплінарний характер, можна виділити такі аспекти предмета юридичної аргументації: суто логічний, гносеологічний, логіко-

риторичний, психологічний, комунікативний та ін. У *суто логічному* аспекті юридична аргументація розглядається як мисленнєва структура, процес створення якої відповідає правилам побудови строгих логічних форм. У даному аспекті юридична аргументація обумовлена логічною формою та набуває логічного значення істинності, тобто вона орієнтована на правильність логічної форми. Нестроге мислення не є властивим для юридичної аргументації. У *гносеологічному* аспекті юридична аргументація постає пізнавальною процедурою, що оперує юридичними засобами пізнання. Аргументи наділяють змістовними характеристиками, що дають інформацію про предмет юридичного дослідження. У гносеологічному аспекті юридичне пізнання орієнтовано на змістовну істинність, що не відповідає загальнонауковим критеріям повноти, вичерпності, а має бути достатньою для прийняття юридичного рішення. У *логіко-риторичному* аспекті юридична аргументація постає у формі висловлювань з урахуванням особливостей виражальних засобів мови, доцільності їх використання в юридичній практиці або правознавчій теорії. У *психологічному аспекті* юридична аргументація постає у вигляді смислових конструкцій свідомості та їх взаємодії з несвідомим, тобто відкриває суб'єктивні контексти, що супроводжують та обумовлюють індивідуальний вибір та використання того чи іншого змісту юридичного аргументу. У *комунікативному* аспекті юридична аргументація являє собою моделі мовної взаємодії, що сприяють ефективній передачі інформації юридичного значення. Не розглядаючи інші аспекти юридичної аргументації, можна зауважити, що у конкретній ситуації процесу юридичної аргументації може бути актуальним той чи інший аспект, що впливає на кінцевий результат аргументування. Але базовим для створення навіть самих умов юридичної аргументації є саме логічний аспект цього процесу як *інтелектуальної дії*.

При цьому суто юридичний аспект юридичної аргументації, наприклад, нормування процедури юридичної аргументації за допомогою процесуального права (кримінального чи цивільного) виходить за межі даної навчальної дисципліни, тому що вона розглядається за своєю методологією на базі дисциплін логічного циклу, а за предметом — у міждисциплінарному форматі, де поєднуються змістовні характеристики декількох наук.

Якщо виділити серед багатьох аспектів юридичної аргументації гносеологічний, логічний та лінгвопсихологічний, то вони представляють три процедурні аспекти: *дослідження*, *обґрунтування* та *переконання*. Дійсно, при юридичній аргументації відбувається *дослідження* — гносеологічна процедура, в якій предмет дослідження постає у своїх властивостях з виокремленням юридично суттєвих ознак при юридичному визначенні. Процедура дослідження нормується юридичним чином, завдяки чому не всі засоби дослідження можуть бути прийнятними. Тобто деякі слідчі дії можуть вважатися неправовими діями. *Обґрунтування* належить до суто логічних процедур, що є аспектом юридичної процедурної практики. Воно обумовлене законом достатньої підстави і логічною теорією доведення. Обмеження інтелектуальних можливостей обґрунтування також пов'язано з юридичною необхідністю. Це означає, що не кожна підстава буде юридично необхідною. Наприклад, свідчення заінтересованої особи можуть бути істинними, але можуть бути не прийнятими суддею як підстава, можуть бути відхилені згідно з нормами процесуального права. *Переконання* — це результат інтелектуально-процесуальної дії, що досягається завдяки активації лінгвопсихологічного аспекту процедури юридичної аргументації.

У психології переконання визначається як свідомо потреба особи, що спонукає її до дії у відповідності до її ціннісних орієнтацій. Переконання — це твердий погляд на що-небудь, що формується на основі деяких ідей. Сукупність переконань представляє світогляд людини. «Нові» переконання узгоджуються зі «старими» або можуть їх змінити. У старослов'янській мові слово «убедить» пов'язано з коренем «беда», в сучасній українській «переконання» — зі словом «конати» (тобто вмирати). Сучасне значення цього слова пов'язане зі словами «примушувати», «спонукати», «схилити», «умовляти». Відповідно, переконатись — означає схилитись (дослівно: впасти на коліна), упевнитись, пересвідчитись, досягти згоди. В раціональній комунікації переконання є методом впливу на свідомість людини через звертання її до свого критичного мислення. Основою методу переконання є відбір, логічна упорядкованість фактів та висновків згідно з єдиною функціональною задачею. Результат переконання досягається за допомогою взаємодії логічних, психологічних та лінгвістичних форм та являє собою смислову цілісність, що приймається

слухачем та стає предметом його *віри*. Відомий німецький філософ XVIII ст. Й. Фіхте стверджував, що віра — це не знання, вона є рішенням волі надати значення знанню. Взаємодія раціональних компонентів переконання з вірою породжує певний парадокс переконання, в якому одночасно уживаються і конфліктують віра й розум. Він досить іронічно показаний у Тургенєва в романі «Рудін»:

«— Загальні міркування! — продовжував Пігасов, — смерть моя ці загальні міркування, огляди, висновки! Усе це основане на так званих *переконаннях*; будь-хто говорить про свої *переконання* та ще й поваги до них вимагає, носиться з ними... Ех!

І Пігасов потряс кулаком у повітрі. Пандалевський розсміявся.

— Чудово! — промовив Рудін, — так ви вважаєте, що *переконань* немає?

— Ні — і не існує.

— Це ваше *переконання*?

— Так.

— Як же ви кажете, що їх немає? Ось вам вже одне на перший випадок».

Переконання — одна з найскладніших категорій для теоретичного аналізу, але одне з найважливіших істотних якостей людської свідомості. Переконання є дуже впливовими щодо людських дій і навіть людської долі. Особа людини характеризується крім усього його переконаннями. Переконання формують особисту картину світу людини. Таким чином, *переконання* — це процедура і результат прийняття на віру деякого судження шляхом застосування комплексної логіко-психологічної та логіко-лінгвістичної техніки. Результатом переконання стають судження, що вбудовуються у структуру світогляду, завдяки чому людина знаходить упевненість у своїх поглядах, знаннях та оцінках. Через почуття комфортної впевненості переконання починають впливати на людську поведінку та вольові дії. Метафорично кажучи, в результаті переконання наші погляди стають, як годинники: вони показують різний час, але кожен вірить тільки своєму годинникові.

Переконання досягається в процесі доведення, в спорах, діалогах, тобто різних формах комунікації. Переконання є метою юридичної аргументації. Суддя має бути переконаний у правоті однієї зі сторін судової суперечки, інакше судейська постанова не буде прийнята.

[Перейти на сайт →](#)